

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Вонберг Тетяна Вікторівна

УДК 331.5

**ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ АКТИВНИХ ПРОГРАМ СПРИЯННЯ
ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА ОЦІНЮВАННЯ**

Спеціальність 08.00.07 – Демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ 2007

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі управління персоналом та економіки праці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Колот Анатолій Михайлович,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
проректор з науково-педагогічної роботи,
завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Лісогор Лариса Сергіївна,
Інститут демографії та соціальних досліджень
Національної академії наук України,
завідувач відділу досліджень людського розвитку

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Колєшня Лідія Галактіонівна,
Науково-дослідний інститут праці і зайнятості
населення Міністерства праці та соціальної політики
України і Національної академії наук України,
завідувач відділу робочих місць, профорієнтації та
підготовки кадрів

Захист відбудеться «___» грудня 2007р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.03 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд. 601.

Автореферат розіслано «___» листопада 2007 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
к.е.н., професор

О.С. Федонін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В Україні активні програми сприяння зайнятості населення (АПЗН), посідаючи одне з чільних місць у заходах реалізації політики зайнятості, лише частково досягають своєї основної мети, оскільки не гарантують повернення економічно активного населення до продуктивної зайнятості. Водночас реалізація активних програм на ринку праці потребує значних витрат. Динаміка показників, які характеризують ефективність використання витрачених коштів, не є стійкою та адекватною вкладеним ресурсам. Це пов'язано, передусім, з неефективним управлінням процесом надання послуг службою зайнятості.

Як у теоретичних розробках, так і на практиці немає узгодженості у методичних підходах щодо вибору показників оцінювання ефективності реалізації АПЗН та технології їх розрахунку. З огляду на це особливої значущості набувають теоретичні, методологічні та методичні розробки щодо забезпечення такого оцінювання.

Вагомий внесок у дослідження різних соціально-економічних аспектів ефективності реалізації активних програм зайнятості зробили такі провідні українські вчені, як С.І. Бандур, Д.П. Богиня, В.Я. Брич, В.С. Васильченко, В.І. Герасимчук, І.Ф. Гнибіденко, О.А. Грішнова, О.П. Дяків, Т.А. Заяць, С.П. Калініна, Є.П. Качан, Л.Г. Колешня, А.М. Колот, І.С. Кравченко, Е.М. Лібанова, Л.С. Лісогор, Н.Д. Лук'янченко, Ю.М. Маршавін, С.В. Мельник, О.Ф. Новікова, Н.О. Павловська, О.В. Павловська, І.Л. Петрова, В.М. Петюх, В.О. Покришук, В.А. Савченко, І.М. Терюханова, В.М. Шамота, Л.В. Щетініна та інші. Заслужують на увагу праці зарубіжних вчених: В.В. Адамчука, В. Кабаліної, Р.П. Колосової, О.М. Конюхова, Т.М. Малевої, П.Н. Новікова, Д. Прайса, Ф.Т. Прокопова, С.Н. Смірнова, Ф. Туя, Д. Фритвелла, Е. Хансен, В.В. Шеметова, С. Шмідта.

Названі вчені глибоко досліджували питання оцінювання ефективності реалізації різних АПЗН. Разом з тим міждисциплінарність проблеми, різноманітність авторських підходів, їхня неоднозначність, а іноді й суперечливість потребують переосмислення, а можливо, і синтезування положень з різних предметних галузей з метою уточнення наявної теоретико-методологічної бази дослідження ефективності АПЗН. Відсутність цілісних системних досліджень у царині оцінювання соціально-економічної ефективності реалізації АПЗН, а також потреба в дієвому механізмі забезпечення такого оцінювання актуалізує необхідність дослідження цієї проблематики та розробки науково обґрунтованих рекомендацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з держбюджетною темою «Розвиток відносин у сфері праці та соціально-трудової інфраструктури» (номер державної реєстрації 0106U001807), передбаченою планом кафедри управління персоналом та економіки праці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». У межах цієї теми особисто автором визначено сутність оцінювання соціально-економічної ефективності АПЗН, запропоновано методику її вимірювання.

Дисертація також пов'язана з науково-дослідною роботою на замовлення Державного центру зайнятості за темою «Розробка методики оцінки ефективності виконання заходів активних програм сприяння зайнятості по окремих категоріях незайнятого населення (молодь, жінки, випускники навчальних закладів)» (номер державної реєстрації 0106U009795). Особисто автором досліджено фактори впливу на ефективність АПЗН; розроблено і апробовано методику оцінювання якості програми професійного навчання безробітних. Здобуті дисертантом наукові результати щодо аналізу структури зайнятих в Україні використані для підготовки звіту на замовлення Департаменту стратегії соціального розвитку Міністерства праці та соціальної політики за темою «Дослідження основних напрямів соціальної політики України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0105U007708).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є поглиблення теоретико-методичних засад забезпечення ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення методичних підходів до оцінювання ефективності зазначених програм. Відповідно до визначеної мети в роботі сформульовано і вирішено такі завдання:

- поглиблено розуміння соціально-економічної сутності категорій «активна політика зайнятості населення», «активні програми сприяння зайнятості населення», «ефективність активних програм сприяння зайнятості населення» й визначено їхню специфіку;
- запропоновано авторський підхід до розуміння сутності поняття «оцінювання соціально-економічної ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення»;
- розроблено класифікацію факторів впливу на ефективність активних програм зайнятості з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду та на її основі розроблено факторну модель аналізу ефективності активних програм на прикладі програми професійного навчання безробітних;
- запропоновано процесний підхід у методології оцінювання ефективності реалізації активних програм зайнятості населення, в основу якого покладено орієнтацію на якість;
- узагальнено наявне методичне забезпечення оцінювання ефективності активних програм науковцями та службою зайнятості з метою виявлення потенціалу його вдосконалення;
- удосконалено методичні підходи щодо оцінювання витрат на реалізацію активних програм зайнятості населення;
- розроблено та апробовано методику оцінювання якості програм професійного навчання безробітних на основі визначення рівня задоволеності споживачів послуг;
- запропоновано систему статистичних показників оцінювання ефективності активних програм на ринку праці.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення соціально-економічної ефективності розробки та реалізації програм сприяння зайнятості населення.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні засади оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення.

Методи дослідження. Теоретичною базою дисертації є фундаментальні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених із проблем економіки праці, що стосуються питань оцінювання ефективності. Методологічним підґрунтям дослідження є сукупність методів пізнання, а саме: узагальнення; історико-логічний метод – для виявлення особливостей розвитку досліджень з проблем оцінювання ефективності в різних сферах; методи соціологічного дослідження – для апробації методики оцінювання якості професійного навчання безробітних способом визначення рівня задоволеності споживачів одержаними послугами; моделювання – для поглибленого дослідження зв'язків між складовими ефективності активних програм; методи експертної оцінки та опитування – під час оцінки ефективності реалізації активних програм групою експертів.

Інформаційну базу дослідження становлять: закони України; конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці (МОП); інші законодавчо-нормативні акти; статистичні матеріали Державної служби зайнятості; наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у межах досліджуваного проблемного поля, матеріали наукових конференцій, періодичних видань і мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

Уперше:

- розроблено авторську версію до визначення сутності поняття «оцінювання соціально-економічної ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення», яке розглядається як багатовимірне та багаторівневе дослідження та проектування системи показників, що дозволяють адекватно відобразити стан упровадження програм і відповідають основним критеріям їх оцінки: якості, результативності та економічності;
- на основі розробленої класифікації факторів запропоновано факторну модель оцінювання ефективності реалізації активних програм, яка дозволяє визначити величину впливу факторних ознак на показник ефективності їх реалізації.

Удосконалено:

- методологію оцінювання соціально-економічної ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення, в основу якої закладено не тільки статистичний моніторинг, а й вибіркові соціологічні дослідження та адміністративні спостереження, основою проведення яких є методи експертної оцінки і факторного аналізу ефективності реалізації активних програм;
- методичні підходи до оцінювання витрат на реалізацію активних програм зайнятості населення, що побудовані на основі не функціонального, а процесного підходу, і в яких, на відміну від наявних, враховуються не тільки прямі, а й непрямі витрати;
- систему статистичних показників оцінювання ефективності реалізації активних програм зайнятості населення, яка дає можливість комплексно оцінювати ефективність і складається з наскрізних показників, що відображають ефективність

реалізації кожної з активних програм, і специфічних показників, які дозволяють оцінити ефективність конкретної активної програми з огляду на її специфіку;

- методи оцінювання якості активних програм зайнятості населення на прикладі програми професійного навчання безробітних за допомогою проведення соціологічних досліджень серед безробітного населення та роботодавців, відмінною рисою яких є визначення рівня їх задоволеності.

Дістало подальшого розвитку:

- сутнісна характеристика поняття «активні програми сприяння зайнятості населення», що визначено як систему заходів служби зайнятості щодо створення умов не тільки для активізації незайнятих осіб, а й заінтересованості роботодавців у використанні послуг цієї установи, що спрямовані на швидку інтеграцію незайнятих економічно активних осіб до продуктивної, офіційної зайнятості через сприяння працевлаштуванню і самозайнятості, підвищення конкурентоспроможності економічно активного населення та підтримки його соціально вразливих верств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони створюють необхідний базис для теоретико-методичного забезпечення процедури оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення, що дозволяє управляти цими програмами через визначення та реалізацію резервів підвищення їх ефективності, а також підтверджується використанням їх в діяльності Державного центру зайнятості (довідка № Дц-07-3000/0/607 від 01.06.07), Тернопільського обласного центру зайнятості (довідка № 04-08/593-08-8 від 13.02.07), Севастопольського міського центру зайнятості (довідка № 4565/02 від 29.12.06), Центрального районного центру зайнятості м. Миколаєва (довідка № 02-1555 від 29.05.07), Первомайського міськрайонного центру зайнятості Миколаївської області (довідка № 03-3480 від 29.11.06). Науково-практичні розробки використані також у проєкті Агентства США з міжнародного розвитку «Економічний розвиток міст» (USAID/ЕРМ Україна) (довідка № 5487/36 від 22.03.06) і кафедрою управління персоналом Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана у навчальному процесі (довідка від 15.03.07).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Усі наукові та прикладні результати, що викладені у дисертації і виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретико-методичні і практичні положення дисертації доповідались та обговорювались на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Економічні проблеми розвитку промисловості регіонів» (м. Первомайськ, 2005 р.), «Державне регулювання ринку праці: сучасні технології та напрями їх розвитку» (м. Київ, 2005 р.), «Управління людськими ресурсами: держава, регіон, підприємництво» (м. Донецьк, 2006 р.), «Економіко-управлінський та правовий аспект розвитку підприємництва в Україні» (м. Первомайськ, 2006 р.), «Перспективи та пріоритети розвитку людського капіталу в умовах глобалізації» (м. Харків, 2006 р.), «Людський розвиток в Україні: проблеми та перспективи» (м. Київ, 2006 р.), «Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики» (м. Київ, 2007 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 13 наукових праць: 6 статей у фахових виданнях і 7 в інших виданнях; 12 статей одноосібних і одна у співавторстві. Загальний обсяг публікацій 4,87 друк. арк., у тому числі особисто автору належить 4,62 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 180 сторінок друкованого тексту, включаючи 20 рисунків на 11 сторінках та 12 таблиць на 6 сторінках. Список використаних джерел містить 169 найменувань. Дисертація має також 10 додатків на 15 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про їх апробацію.

У **розділі 1 «Теоретико-методологічні основи оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення»** здійснено міждисциплінарний аналіз понятійного апарату досліджуваної предметної галузі; виявлено основні фактори впливу на ефективність АПЗН, здійснено їх класифікацію; досліджено методологічні підходи до оцінювання соціально-економічної ефективності активних програм.

Активні програми сприяння зайнятості населення розглядаються в ході дослідження як система заходів Державної служби зайнятості щодо створення умов не тільки для активізації незайнятих економічно активних осіб, а й заінтересованості роботодавців у використанні послуг цієї установи, які спрямовані на швидку інтеграцію незайнятих економічно активних осіб до продуктивної, офіційної зайнятості через сприяння працевлаштуванню і самозайнятості, підвищення конкурентоспроможності економічно активного населення та підтримки його соціально вразливих верств. Метою всіх активних програм зайнятості населення і бажаним результатом їх запровадження визначено надання допомоги у працевлаштуванні шукачів роботи. Запропоноване визначення активних програм дозволило уточнити понятійний апарат складників цих програм, серед яких виділено: програми прямого працевлаштування (надання інформаційно-консультаційних послуг шукачам роботи та роботодавцям, проведення семінарів із шукачами роботи та роботодавцями); програми підвищення конкурентоспроможності населення (організація профорієнтації населення і професійного навчання безробітних); програми сприяння самозайнятості (сприяння організації безробітними підприємницької діяльності через одноразову виплату допомоги по безробіттю); програми підтримки соціально вразливих верств населення (організація оплачуваних громадських робіт для незайнятого населення, надання дотації роботодавцям для працевлаштування безробітних, бронювання робочих місць для працевлаштування громадян, що потребують соціального захисту).

Із урахуванням методологічної спрямованості дослідження розглянуто поняття «оцінювання соціально-економічної ефективності реалізації активних програм зайнятості населення» як багатовимірне та багаторівневе дослідження та проектування системи показників, що дозволяють адекватно відобразити стан упровадження програм та відповідають основним критеріям їх оцінки: якості, результативності та економічності (рис. 1).

Рис 1. Механізм оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення

Виходячи з того, що результати реалізації активних програм службою зайнятості можуть розглядатися під різними кутами зору, проаналізовано види ефективності: зовнішню і внутрішню, а також рівні віддзеркалення ефективності активних програм на практиці у межах визначених критеріїв.

Запропоновано авторський підхід до класифікації факторів, які здійснюють вплив на ефективність АПЗН. Ці фактори умовно поділені на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів віднесені макрофактори, які впливають на ефективність через призму державної політики, та мезофактори, що справляють вплив на ефективність активних програм безпосередньо на регіональному рівні та опосередковано через призму внутрішніх факторів. Блок зовнішніх факторів впливу на ефективність активних програм зайнятості населення охоплює податковий тиск, тип соціально-трудових відносин, рівень мінімальної заробітної плати, динаміку

попиту і пропозиції на ринку праці регіону тощо. Серед внутрішніх мікрофакторів, які впливають на ефективність АПЗН, автором виділено такі: особливості діяльності підрозділів служби зайнятості (інформація про вакансії, що надходить до служби зайнятості від роботодавців; рівень навантаження працівників служби; кваліфікаційні та морально-фахові характеристики персоналу служби зайнятості), систему виплат допомоги по безробіттю, систему фінансування активних програм, а також альтернативність вибору майбутніх працівників роботодавцями.

Для розробки методичних підходів та інструментарію оцінки ефективності реалізації активних програм в сучасних умовах функціонування служби зайнятості запропоновано використовувати методологію процесного підходу (рис. 2).

Рис. 2. Механізм прийняття управлінських рішень на основі оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення

Оцінювання ефективності згідно з цією методологією має здійснюватися за чотирма основними напрямками: оцінювання ефективності активних програм на базі статистичних показників (проведення статистичного моніторингу щодо

ефективності реалізації активних програм за допомогою визначеної системи показників); оцінювання ефективності за допомогою факторного аналізу, що поєднує в собі кілька методів дослідження, зокрема економіко-математичні, економіко-статистичні методи, методи спостереження та порівняння тощо; оцінювання ефективності активних програм на базі експертної оцінки ефективності програм та оцінювання ефективності за результатами соціологічних досліджень, що дозволяє визначити рівень задоволеності прямих і непрямих споживачів послуг.

У розділі 2 «Аналіз практики оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення» подано критичний аналіз методичного забезпечення оцінювання ефективності активних програм зайнятості на ринку праці, обґрунтовано необхідність його вдосконалення, удосконалено методiku визначення витрат на активні програми зайнятості за допомогою використання процесного підходу до оцінювання витрат, тобто врахування не тільки прямих витрат на реалізацію програм, а й опосередкованих.

Узагальнення досвіду оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості незайнятого населення дав можливість виділити кілька моментів, які доцільно враховувати для вдосконалення методичних підходів щодо оцінки зазначеної ефективності. Так, аналіз діючих на практиці методик і показників оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення дозволяє констатувати, що, як правило, кожний з підходів окремо не забезпечує комплексності оцінювання ефективності, оскільки аналізує лише деякі аспекти її оцінювання. Вірогідно, ще не розроблено єдиної методології оцінювання ефективності активних програм, натомість для такого оцінювання використовуються лише деякі методи або показники.

Склад показників оцінювання ефективності АПЗН є вузькоаспектним і незбалансованим. Пояснюється це тим, що статистичні методи оцінювання ефективності використовуються переважно для програм профорієнтації, професійного навчання безробітних, тоді як, наприклад, ефективність програм надання інформаційно-консультаційних послуг шукачам роботи та роботодавцям, надання дотацій роботодавцям для працевлаштування безробітних, бронювання робочих місць для працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту, не досліджується. Діючі на практиці методики і показники оцінювання ефективності не враховують обов'язкового поєднання критеріїв результативності, економічності та якості, що порушує комплексність дослідження у цій сфері. Потребують суттєвого корегування чинні методики оцінювання ефективності АПЗН на базі наукового підходу з урахуванням особливостей реалізації кожної активної програми окремо.

Аналіз практики оцінювання ефективності активних програм на ринку праці службою зайнятості обумовив висновок, що зазначеною інституцією використовуються тільки статистичні методи дослідження. У результаті цього показники, які використовуються для оцінювання ефективності, зазвичай оцінюють її лише за критерієм «результативність», що порушує комплексність оцінювання. Службою зайнятості не оцінюється якість активних програм, що суперечить прийнятому в дисертації процесному підходу до оцінювання ефективності реалізації АПЗН. Проведений аналіз наявних статистичних показників оцінювання

ефективності активних програм службою зайнятості дає підстави стверджувати, що немає системності оцінювання. Отже, потрібно розробити узагальнену систему показників, які дадуть змогу визначити рівень ефективності реалізації кожної програми. Більшість показників, що використовуються службою зайнятості, не забезпечують одержання повних і достовірних даних щодо предмета оцінювання. Крім того, брак єдиного підходу до теоретико-методологічного забезпечення процедури оцінювання ефективності АПЗН спричинив систематичну зміну показників такого оцінювання службою зайнятості, що призводить до неможливості динамічного порівнювання деяких показників.

Оцінювання ефективності активних програм зайнятості населення з використанням статистичних даних по Миколаївській області дозволило дослідити тенденції зміни рівня працевлаштування за регіонами у межах досліджуваної сфери. Як свідчить аналіз статистичної інформації, охоплення незайнятого населення активними заходами соціального захисту позитивно відбивається як на працевлаштуванні громадян службою зайнятості, так і на рівні безробіття (рис. 3).

Рис. 3. Взаємозв'язок рівня охоплення незайнятого населення активними заходами соціального захисту з рівнем працевлаштування громадян службою зайнятості, рівнем безробіття за методологією МОП та зареєстрованого безробіття

Актуальною проблемою вимірювання ефективності АПЗН залишається питання розрахунку розміру витрат на реалізацію зазначених програм. Дослідження зміни розміру загальних витрат, спрямованих на реалізацію активних програм, і динаміки чисельності незайнятих громадян, працевлаштованих службою зайнятості, дозволили виявити залежність між цими показниками.

Проаналізовано методичні підходи до розрахунку витрат на реалізацію активних програм сприяння зайнятості населення, які підтвердили, що службою зайнятості так само, як і більшістю вчених, що досліджують це питання, розглядаються лише прямі витрати на активні програми сприяння зайнятості

населення, причому витрати на реалізацію деяких активних програм включаются до загальних витрат служби зайнятості і не розраховуються окремо.

Авторський підхід до оцінювання витрат на активні програми дав можливість урахувати вплив поряд із прямими витратами, ще й непрямі витрати, розподіл яких здійснюється за допомогою відповідного коефіцієнту за формулою

$$k_{\text{апзн } i} = \frac{B_{\text{апзн}}^{\text{пр}}}{B_{\text{апзн}}^{\text{пр}} + B_{\text{пн}}} \cdot \frac{B_{\text{апзн } i}^{\text{пр}}}{B_{\text{апзн}}^{\text{пр}}} = \frac{B_{\text{апзн } i}^{\text{пр}}}{B_{\text{апзн}}^{\text{пр}} + B_{\text{пн}}}, \quad (1)$$

де $k_{\text{апзн } i}$ – коефіцієнт розподілу непрямих витрат на i -ту активну програму зайнятості населення,

$B_{\text{апзн } i}^{\text{пр}}$ – прямі витрати на i -ту активну програму, грн.;

$B_{\text{апзн}}^{\text{пр}}$ – прямі витрати на реалізацію всіх активних програм, грн.,

$B_{\text{пн}}$ – прямі витрати на пасивні програми з Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття (ФЗДССВБ), грн.

Апробація автором запропонованої методики розрахунку витрат на реалізацію АПЗН на рівні Миколаївської області засвідчила, що інтегральний показник витрат на реалізацію активних програм, розрахований за запропонованою автором методикою, у 1,5 раза перебільшує стандартний показник витрат на активні програми, яким користуються більшість учених і науковців (рис. 4). Запропонована методика дозволила уточнити показник ефективності, а отже й вплинула на механізм прийняття управлінських рішень.

Рис. 4. Витрати коштів ФЗДССВБ на основні активні програми в Миколаївській області за 2004-2006 рр.

У розділі 3 «Основні напрями вдосконалення методології оцінювання ефективності реалізації активних програм зайнятості населення» розроблено систему показників статистичного моніторингу ефективності активних програм сприяння зайнятості населення, запропоновано методику визначення якості активних програм на базі дослідження рівня задоволеності прямих і опосередкованих споживачів послуг, апробовано запропоновану методику на прикладі програми професійного навчання безробітних, запропоновано метод експертної оцінки ефективності активних програм зайнятості, розроблено методику факторного аналізу ефективності активних програм сприяння зайнятості населення.

Запропонована автором система оцінки ефективності активних програм зайнятості статистичними методами ґрунтується на показниках, які були умовно поділені на загальні та специфічні. Загальні показники відбивають ефективність будь-якої програми, тимчасом специфічні уточнюють і доповнюють загальні показники у межах конкретної окремої активної програми (табл. 1).

Автором запропоновано також методику оцінювання ефективності АПЗН за допомогою соціологічних методів. Метою цього оцінювання є визначення рівня задоволеності безробітних і роботодавців активними програмами служби зайнятості, а також доцільності проведення аналогічних систематичних досліджень, обґрунтування резервів підвищення рівня задоволеності цими програмами.

На основі даних проведеного автором у квітні 2006 р. дослідження якості активних програм на ринку праці на прикладі програми професійного навчання безробітних визначено групи резервів підвищення ефективності. Перша група резервів пов'язана з безпосередньою діяльністю служби зайнятості (підвищення рівня відповідності програми професійного навчання очікуванням громадян; рівня задоволеності наповненістю інформаційної бази служби зайнятості роздатковим матеріалом і буклетною продукцією стосовно професійного навчання; рівня задоволеності якістю профконсультаційних послуг; переліком професій для професійного навчання, організованого центром зайнятості; рівня задоволеності перспективами подальшого працевлаштування безробітних за здобутою професією після проходження професійного навчання). Середня оцінка даної групи є відносно високою проти другої групи.

Друга група резервів є похідною від першої групи і пов'язана з діяльністю навчальних закладів, з якими служба зайнятості укладає договори на навчання безробітних (підвищення рівня задоволеності можливістю реалізації своїх нахилів і здібностей у процесі професійного навчання, організованого центром зайнятості; забезпечення навчального процесу навчальним матеріалом; практичними знаннями та навичками, здобутими під час професійного навчання; якістю викладання навчальних дисциплін викладачами навчальних закладів). Середня оцінка цієї групи є відносно низькою. Похідною ця група резервів є з огляду на те, що підбір навчальних закладів для професійного навчання безробітних здійснює служба зайнятості.

Запропонована методика дозволила дослідити зміни оцінювання ефективності АПЗН за критерієм «якість» у розрізі статі, віку, рівня освіти та тривалості трудового стажу респондентів – безробітних, а також статусу респондентів – роботодавців.

Статистичні показники оцінювання ефективності реалізації АПЗН

Блок наскрізних показників	
Група 1. Надання допомоги у працевлаштуванні шукачів роботи	
1.1.	Зміна рівня працевлаштування певної категорії шукачів роботи, на яку спрямована активна програма, %
1.2.	Річна сума додаткових надходжень до ФЗДССВБ за рахунок приросту чисельності працевлаштованих шукачів роботи, грн
1.3.	Економія коштів ФЗДССВБ за рахунок зниження середньої тривалості безробіття безробітних, охоплених АПЗН, грн
Блок специфічних показників	
Група 2. Надання інформаційно-консультаційних послуг шукачам роботи та роботодавцям (SMS послуги, реклама в ЗМІ*, ярмарки вакансій)	
2.1.	Збільшення чисельності прийнятих на роботу в регіоні протягом трьох повних декад після проведення заходу, осіб
2.2.	Річна сума додаткових надходжень до ФЗДССВБ за рахунок підвищення заробітної плати зайнятих осіб у результаті можливої зміни місця роботи, грн
2.3.	Скорочення витрат на допомогу по безробіттю за рахунок запобігання безробіттю осіб, для яких є загроза звільнення (вивільнення), грн
Група 3. Проведення семінарів із шукачами роботи та роботодавцями	
3.1.	Рівень охоплення семінарами шукачів роботи, %
3.2.	Рівень охоплення семінарами роботодавців, %
Група 4. Профорієнтація населення	
4.1.	Зміна чисельності осіб, що одержали профорієнтаційні послуги (у навчальних закладах, центрах зайнятості), осіб
Група 5. Професійне навчання безробітних	
5.1.	Середня тривалість безробіття учасників програм професійного навчання, місяців
5.2.	Річна економічна ефективність програм професійного навчання безробітних
Група 6. Сприяння організації безробітними підприємницької діяльності через ОВДБ**	
6.1.	Середня чисельність осіб, найнятих одним колишнім безробітним, який одержав ОВДБ**, осіб
6.2.	Частка колишніх безробітних, які ведуть підприємницьку діяльність понад два роки, %
6.3.	Рівень покриття коштів ОВДБ**
Група 7. Організація громадських робіт для незайнятого населення	
7.1.	Зайнятість на громадських роботах, днів
7.2.	Рівень працевлаштування учасників громадських робіт, %
7.3.	Середня тривалість безробіття учасників громадських робіт, місяців
Група 8. Надання дотацій роботодавцям для працевлаштування безробітних	
8.1.	Рівень працевлаштування довготривалих безробітних, %
Група 9. Бронювання робочих місць для працевлаштування громадян, що потребують соціального захисту	
9.1.	Рівень працевлаштування громадян, які потребують додаткових гарантій соціального захисту, %
9.2.	Рівень працевлаштування на заброньовані робочі місця, %
9.3.	Рівень використання заброньованих робочих місць, %

* ЗМІ – засоби масової інформації;

** ОВДБ – одноразова виплата допомоги по безробіттю.

Для виявлення і конкретизації основних проблем, з якими зіштовхується служба зайнятості під час організації та проведення активних програм, запропоновано проводити експертне оцінювання їх ефективності відповідно до путівника, що включає такі основні блоки питань: 1) роль активних програм у реструктуризації економіки регіону; 2) підходи щодо організації активних програм; 3) моніторинг працевлаштування після реалізації активних програм; 4) оцінка ефективності реалізації активних програм зайнятості населення. За допомогою методу експертної оцінки запропоновано також розраховувати інтегральний показник оцінки рівня ефективності активних програм за критерієм «якість». Апробація експертної оцінки провадилася на рівні Миколаївської області на прикладі програми професійного навчання безробітних. Інтегральний показник оцінки безробітними рівня ефективності профнавчання за сприяння служби зайнятості за критерієм «якість» становив 0,84, а інтегральний показник оцінки роботодавцями рівня ефективності профнавчання за сприяння служби зайнятості за критерієм «якість» дорівнював 0,83, що добре корелює з результатами досліджень іншими методами.

Визначення ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення за допомогою факторного аналізу проводилося на прикладі визначення економічної ефективності програми професійного навчання безробітних.

Величина економічної ефективності професійного навчання залежить від суми додаткових надходжень до ФЗДССВБ за рахунок приросту працевлаштованих безробітних (ΔH_{ϕ}^{nn}); суми зекономлених коштів на виплату допомоги по безробіттю особам, які працевлаштувалися завдяки реалізації активної програми (E_{ϕ}^{nn}); суми повних витрат на організацію професійного навчання за сприянням служби зайнятості (B_{nn}). У запропонованій моделі до факторів першого рівня належать ті, що безпосередньо впливають на результативний показник. Крім зазначених факторів першого рівня, на показник економічної ефективності програми професійного навчання безробітних справляють непрямий вплив також фактори другого рівня, зокрема, середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, розмір допомоги по безробіттю, розмір внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, зниження середньої тривалості безробіття безробітних, залучених до профнавчання, чисельність працевлаштованих безробітних після професійного навчання, абсолютний приріст чисельності працевлаштованих безробітних після професійного навчання відносно чисельності працевлаштованих без профнавчання безробітних. Фактори третього рівня здійснюють непрямий вплив через фактори другого рівня. До них належать: розмір мінімальної заробітної плати; чисельність працевлаштованих безробітних після- та без- професійного навчання (прогноз), відповідно; середня тривалість безробіття в цілому по країні або регіону; середня тривалість безробіття безробітних, залучених до профнавчання.

Модель оцінювання ефективності програми професійного навчання безробітних у спрощеному вигляді може бути представлена у вигляді формули, яка запропонована як статистичний показник оцінювання ефективності і має вигляд:

$$Ef_{ек}^{nn} = \frac{\Delta H_{\delta}^{\phi nn} + E_{\delta\delta}^{nn}}{B_{nn}}, \quad (2)$$

де $Ef_{ек}^{nn}$ – економічна ефективність програми професійного навчання;

$\Delta H_{\delta}^{\phi nn}$ – річна сума додаткових надходжень до ФЗДССВБ за рахунок приросту працевлаштованих завдяки професійному навчанню безробітних за сприянням служби зайнятості, грн;

$E_{\delta\delta}^{nn}$ – сума зекономлених коштів на виплату допомоги по безробіттю особам, які працевлаштувалися після проходження профнавчання за звітний рік, грн;

B_{nn} – сума повних витрат на професійне навчання безробітних службою зайнятості за звітний рік, грн.

В ході здійснення аналізу впливу факторів на результативний показник використано спосіб ланцюгових підстановок, що базується на принципі елімінування. В основу запропонованої моделі оцінки економічної ефективності програми професійного навчання безробітних покладено кількісну оцінку показників ефективності, що дозволяє визначити внесок кожного зі структурних компонентів до кінцевого результату, а також установити залежність рівня ефективності активної програми від показників моделі. Визначено, що дослідження цієї залежності безпосередньо вплине на виважене управлінське рішення в напрямку підвищення ефективності активних програм зайнятості населення.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо розробки й обґрунтування теоретичних, методичних і прикладних аспектів побудови та реалізації методології оцінювання ефективності активних програм зайнятості населення з урахуванням особливостей їх реалізації. Проведене дослідження дає змогу зробити такі висновки:

1. Досягнення цільових орієнтирів, поставлених перед активними програмами служби зайнятості, вимагає розробки дієвої системи управління процесом надання активних послуг службою зайнятості. Тобто передумовою високої ефективності реалізації активних програм на ринку праці є належна організація процедури її оцінювання, що дозволяє управляти цими програмами через визначення резервів підвищення ефективності активних програм, а також напрямків реалізації зазначених резервів. Виконання даного завдання потребує чіткого визначення методичних і практичних підходів до розв'язання проблемних питань оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення.

2. Міждисциплінарне дослідження сутності, співвідношення та взаємозв'язку основних понять оцінювання ефективності активних програм сприяння зайнятості населення свідчить, що мають місце неоднозначність, а іноді суперечливість трактувань певних термінів, а також високий ступінь розгалуженості і широти теоретичного базису, що обумовило невпорядкованість останнього. Оцінювання соціально-економічної ефективності реалізації активних програм сприяння

зайнятості населення визначено як багатовимірне та багаторівневе дослідження та проектування системи показників, що дозволяють адекватно відобразити стан упровадження програм, і відповідають основним критеріям їх оцінки: якості, результативності та економічності.

3. Забезпечення повноти одержаних результатів обумовило необхідність погляду на поняття «ефективність» з різних боків (з позиції соціальної й економічної складової ефективності) і на всіх рівнях: безробітного, служби зайнятості та підприємства.

4. З метою виявлення причин, які гальмують інтенсивний розвиток процесу надання активних послуг службою зайнятості, запропоновано авторський підхід до класифікації факторів, які здійснюють вплив на ефективність активних програм сприяння зайнятості населення, і які умовно поділені на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів віднесено макрофактори, які впливають на ефективність через призму державної політики, та мезофактори, що здійснюють вплив на ефективність активних програм безпосередньо – на регіональному рівні та опосередковано – через призму внутрішніх факторів. У блок зовнішніх факторів впливу на ефективність активних програм зайнятості населення включено податковий тиск, тип соціально-трудових відносин, рівень мінімальної заробітної плати, динаміку попиту і пропозиції на ринку праці регіону тощо. Серед внутрішніх мікрофакторів, які впливають на ефективність активних програм сприяння зайнятості населення, окреслено: особливості діяльності підрозділів служби зайнятості (інформація про вакансії, що надходить до служби зайнятості від роботодавців; рівень навантаження працівників служби; кваліфікаційні та морально-фахові характеристики персоналу служби зайнятості), систему виплат допомоги по безробіттю, систему фінансування активних програм, а також альтернативність вибору майбутніх працівників роботодавцями.

5. Для розроблення методичних підходів та прикладного інструментарію оцінки ефективності реалізації активних програм у сучасних умовах функціонування служби зайнятості запропоновано використовувати методологію процесного підходу, що орієнтована на бізнес-процеси, кінцевими цілями виконання яких є надання послуг, що мають цінність для зовнішніх або внутрішніх споживачів. Потреба в комплексності оцінювання ефективності активних програм на ринку праці обумовила необхідність здійснення такого оцінювання у різних напрямках, за допомогою проведення статистичного моніторингу, факторного аналізу, експертної оцінки та соціологічних досліджень ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення.

6. Концептуально вірним підходом до визначення показника ефективності є обґрунтоване, чітке виокремлення його складників. Саме тому необхідним виявилось дослідження методик оцінювання витрат на реалізацію активних програм сприяння зайнятості населення, що, по-перше, побудовані на основі не функціонального, а процесного підходу, а, по-друге, в яких, на відміну від наявних, ураховуються не тільки прямі, а й непрямі витрати на активні програми служби зайнятості.

7. Використання системи статистичних показників оцінювання ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення дозволяє комплексно

оцінювати ефективність на основі використання блоку наскрізних показників і блоку специфічних показників оцінювання ефективності. Перший блок відбиває ефективність реалізації кожної з активних програм, тоді як другий блок дозволяє оцінити ефективність конкретної активної програми з огляду на її специфіку та відповідно до мети і завдань програми.

8. Визначення рівня задоволеності активними програмами безпосередніми споживачами цих послуг – безробітними (шукачами роботи) та роботодавцями – розглянуто як вихідне положення в оцінюванні ефективності активних програм за критерієм «якість». Тому проведення опитування споживачів послуг служби зайнятості виявилось корисним з погляду виявлення резервів підвищення їх ефективності, і розглянуто як один із методів такого оцінювання.

9. Підґрунтям дослідження факторної моделі оцінювання ефективності реалізації активних програм став авторський підхід до класифікації факторів, які безпосередньо справляють вплив на ефективність реалізації активних програм. Основою цієї моделі є кількісна оцінка показників ефективності, що дозволяє визначити внесок кожного зі структурних компонентів до кінцевого результату, а також установити залежність рівня ефективності активних програм зайнятості населення від показників моделі. Резервами зростання ефективності визначено кількісно виміряні можливості її збільшення за рахунок зміни факторів, що впливають на неї.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Вонберг Т.В. Формування конкурентоспроможності безробітних громадян на ринку праці // Вісник Хмельницького національного університету. – 2005. – № 3 (66). – Т. 1. – С. 222-225 (0,46 друк. арк.).

2. Вонберг Т.В. Організація центрів зайнятості професійної орієнтації та професійного навчання безробітних // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. – Т. 3. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 64-72 (0,44 друк. арк.).

3. Вонберг Т.В. Чинники впливу на ефективність надання активних послуг безробітним // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, ДУ НДІ СТВ, 2006. – С. 223-234 (0,47 друк. арк.).

4. Вонберг Т.В. Соціальне партнерство як чинник підвищення ефективності профнавчання безробітної молоді // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. – Вип. 16. – К.: КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2006. – С. 201-209 (0,40 друк. арк.).

5. Вонберг Т.В. Структура витрат служби зайнятості на професійне навчання безробітного населення // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2006. – № 4 (98). – Ч. 1. – С. 55-61 (0,44 друк. арк.).

6. Маршавін Ю.М., Петюх В.М., Вонберг Т.В. Прийняття рішень щодо підвищення ефективності діяльності підрозділів служби зайнятості // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. – Т. 1. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 545-555 (0,37 друк. арк., особистий внесок здобувача: розробка механізму застосування Державним центром зайнятості різних методів оцінювання ефективності діяльності центрів зайнятості для прийняття управлінських рішень, 0,12 друк. арк.).

В інших наукових виданнях:

7. Вонберг Т.В. Теоретичні підходи до категоріювання безробітних, направлених на професійне навчання // Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку виробничої сфери: Матеріали II Міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених і студентів. – Донецьк: ДНТУ, 2005. – Т.1. – С. 91-95 (0,18 друк. арк.).

8. Вонберг Т.В. Організація професійного навчання безробітних громадян та незайнятого населення в Миколаївській області // Економіка і дизайн: проблеми і перспективи: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Первомайськ: ПННЦ ОНУ, 2005. – С. 18-24 (0,31 друк. арк.).

9. Вонберг Т.В. Методичні аспекти визначення тривалості оплачуваних громадських робіт // Ефективність сучасного менеджменту та управління персоналом організації: Зб. наук. праць. – Харків: ХІБМ, 2006. – С. 245-250 (0,26 друк. арк.).

10. Вонберг Т.В. Удосконалення практики надання одноразової допомоги по безробіттю для організації безробітними підприємницької діяльності // Соціально-економічні аспекти промислової політики. Управление человеческими ресурсами: государство, регион, предприятие: Сб. науч. тр. – Т. 2. - Донецк, 2006. – С. 106-114 (0,40 друк. арк.).

11. Вонберг Т.В. Теоретичні аспекти дослідження ефективності надання соціальних послуг службою зайнятості // Економіко-управлінський та правовий аспект розвитку підприємництва в Україні: Матеріали V Міжвуз. наук.-практ. конф. – Первомайськ: ПННЦ ОНУ, 2006. – С. 49-56 (0,41 друк. арк.).

12. Вонберг Т.В. Дослідження відповідності напрямів професійної підготовки безробітних потребам ринку праці // Управління розвитком: Зб. наук. праць. – №4. – Харків: ХНЕУ, 2006. – С. 189-192 (0,25 друк. арк.).

13. Вонберг Т.В. Методичні аспекти розрахунку витрат на реалізацію активних програм зайнятості // Державне регулювання ринку праці: сучасні технології та напрями їх розвитку: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: ІПК ДСЗУ, 2006. – Ч. 2. – С. 157-168 (0,48 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Вонберг Т.В. Ефективність реалізації активних програм сприяння зайнятості населення: методологія і практика оцінювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2007 р.

Дисертацію присвячено теоретико-методичним і прикладним засадам забезпечення ефективності реалізації активних програм сприяння зайнятості населення та розробленню рекомендацій щодо удосконалення методології її оцінювання. Сформовано авторський підхід до розуміння сутності понять «активна політика зайнятості населення», «активні програми зайнятості населення», «оцінювання соціально-економічної ефективності реалізації активних програм

зайнятості населення». Виділено фактори впливу на ефективність реалізації активних програм на ринку праці, запропоновано їх класифікацію в залежності від ступеня впливу.

Узагальнено методичне забезпечення оцінювання ефективності активних програм у відповідності з концептуальним положенням дослідження. Запропоновано методику оцінювання витрат на реалізацію активних програм сприяння зайнятості населення, що побудована на основі процесного підходу і враховує не тільки прямі, а й непрямі витрати на активні програми служби зайнятості.

Удосконалено статистичні показники для розрахунку ефективності активних програм сприяння зайнятості населення, виділено наскрізні та специфічні показники для такого оцінювання. Розроблено та апробовано методику оцінювання ефективності активних програм соціологічними методами дослідження за критерієм «якість» на прикладі програми професійного навчання, запропоновано факторну модель оцінювання ефективності.

Ключові слова: ефективність, якість, результативність, активні програми сприяння зайнятості населення, активна політика зайнятості населення, оцінювання соціально-економічної ефективності, професійне навчання, служба зайнятості.

АННОТАЦИЯ

Вонберг Т.В. Эффективность реализации активных программ содействия занятости населения: методология и практика оценивания. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 – Демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Киев, 2007 г.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методических основ и практических рекомендаций по оценке эффективности реализации активных программ содействия занятости населения.

Получили развитие теоретические аспекты определения понятий «активная политика занятости населения», «активные программы содействия занятости населения», «оценка социально-экономической эффективности реализации активных программ занятости населения». Выделены виды активных программ занятости населения: программы непосредственного трудоустройства (предоставление информационно-консультационных услуг лицам, ищущим работу, и работодателям, проведение семинаров с лицами, ищущими работу, и работодателями), программы повышения конкурентоспособности населения (организация профессиональной ориентации населения и профессионального обучения безработных), программы содействия самозанятости (содействие организации безработными предпринимательской деятельности путем одноразовой выплаты помощи по безработице), программы поддержки социально незащищенных категорий населения (организация оплачиваемых общественных работ для незанятого населения, выплата дотации работодателям для трудоустройства

безработных, бронирование рабочих мест для трудоустройства лиц, которые требуют социальной защиты).

Рассмотрены виды эффективности – внешняя и внутренняя, а также уровни отражения эффективности активных программ на практике в пределах обозначенных критериев. Проанализированы факторы влияния на эффективность активных программ на рынке труда, которые условно разделены на группы в зависимости от степени влияния на эффективность. Для разработки методических подходов и инструментария оценки эффективности активных программ в современных условиях функционирования службы занятости предложено использовать методологию процессного подхода, которая предусматривает оценку в четырех направлениях: статистическими показателями, социологическими методами, методами экспертной оценки и методами факторного анализа.

Осуществлен анализ методических подходов к оценке эффективности активных программ занятости населения. По результатам анализа сделаны выводы об отсутствии комплексности и системности оценки активных программ на рынке труда. В результате исследования также установлено, что методики и показатели оценивания эффективности не учитывают обязательного объединения критериев результативности, экономичности и качества.

Проанализированы методики к расчету расходов на реализацию активных программ содействия занятости населения. Выявлено, что службой занятости и учеными учитываются только прямые расходы на реализацию активных программ. Разработан авторский подход к анализу расходов на реализацию активных программ содействия занятости населения. Выделены прямые и косвенные расходы на реализацию активных программ. Предложен коэффициент распределения косвенных расходов на каждую активную программу содействия занятости населения.

Усовершенствована методика расчета эффективности активных программ занятости населения статистическими методами. Предложено различать сквозные и специфические показатели оценки эффективности. Обосновано экономическую сущность использования каждого показателя. При этом подчеркивается необходимость оценки эффективности активных программ социологическими методами. Апробация методики определения эффективности активных программ содействия занятости населения социологическими методами оценки на примере программы профессионального обучения безработных позволила исследовать эффективность по критерию «качество» в разрезе разных характеристик. На основании данных проведенного исследования качества программы профессионального обучения безработных определены группы резервов повышения эффективности программы. Для расчета интегрального показателя оценки безработными и работодателями уровня эффективности программы профессионального обучения предложено использовать методику экспертной оценки. Разработана факторная модель определения эффективности активных программ на рынке труда на примере программы профессионального обучения безработных. Выделены три уровня классификации факторов влияния на показатель эффективности. Модель оценки эффективности представлена в виде формулы. В основу модели заложено количественную оценку показателей эффективности,

которая позволяет определить вклад каждого из структурных компонентов в конечный результат, а также установить зависимость уровня эффективности от показателей модели.

Ключевые слова: эффективность, качество, результативность, активные программы содействия занятости населения, активная политика занятости населения, оценивание социально-экономической эффективности, профессиональное обучение, служба занятости.

ABSTRACT

Vonberg T.V. Effectiveness of realization of active programmes of employment assistance: methodology and evaluation practice. – Manuscript.

The thesis for a candidate degree in Economics, speciality 08.00.07 – Demography, labour economics, social economy and policy. – SHEE “Kyiv National University of Economics by Vadim Getman”, Kyiv, 2007.

The research is devoted to the development of theoretical and methodical basis and practical recommendations concerning the evaluation of effectiveness of realization of active programmes of employment assistance. The theoretical aspects of concept definitions of “active employment policy”, “active programmes of employment assistance”, “evaluation of social and economic effectiveness of realization of active programmes of employment assistance” have been developed. The factors of influence on effectiveness of active programmes at the labour market that are conditionally divided into groups according to the degree of influence on the effectiveness have been analyzed.

The analysis of methodical research in the field of evaluation of effectiveness of active programmes of employment assistance has been done. The author’s approach to the analysis of expenses on the realization of active programmes of employment assistance has been developed.

The research improves the methods of calculation of effectiveness of active programmes of employment assistance with the usage of statistic information. The author has offered to distinguish transparent and specific indicators of effectiveness evaluation as such. At the same time the necessity to evaluate the effectiveness of such programmes with the help of sociological methods has been stressed. The approbation of the above methodical approach as an example of programme of professional training of the unemployed has allowed investigating the effectiveness according to the criterion of “quality” from the point of view of different characteristics, to offer the factor model of its definition.

Key words: effectiveness, quality, potency, active programmes of employment assistance, active employment policy, evaluation of social and economic effectiveness, professional training, placement service.